

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра астрономії та космічної інформатики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної роботи

“ _____ ” _____ 2021 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Загальна астрономія

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ бакалаврський _____
галузь знань _____ 04. Природничі науки _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ 104. Фізика та астрономія _____
(шифр і назва)
освітня програма _____ фізика, астрономія _____
(шифр і назва)
спеціалізація _____ фізика, астрономія _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ обов'язкова _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ фізичний _____

2021 / 2022 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету (інституту, центру)

“ 31 ” _____ серпня _____ 2021_ року, протокол № 7

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: (вказати авторів, їхні наукові ступені, вчені звання та посади)
Федоров П.М., доктор фіз.-мат наук, ст. наук. співробітник, професор кафедри астрономії та космічної інформатики

Програму схвалено на засіданні кафедри астрономії та космічної інформатики

Протокол від “ 5 ” _____ липня _____ 2021 року № 12

Завідувач кафедри астрономії та космічної інформатики

_____ (підпис)

Шкуратов Ю. Г.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією

фізичного факультету

_____ назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ 31 ” _____ серпня _____ 2021_ року № 1

Голова методичної комісії фізичного факультету

_____ (підпис)

Макаровський М. О.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни **“Загальна астрономія”** складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

бакалавра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 104 фізика та астрономія

освітня програма фізика, астрономія

спеціалізації

фізика, астрономія

1. Опис навчальної дисципліни**1.1. Мета викладання навчальної дисципліни**

Ознайомлення студентів з розвитком та сучасним станом уявлень про Всесвіт, методами астрономічних досліджень та їх результатами. Формування наукового світогляду на базі наших знань про Всесвіт.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

а) вивчення видимого та дійсного руху небесних тіл, та систем координат, що використовуються для опису цього руху;

б) знайомство з факторами, що спотворюють видимі положення світил (рефракція, паралакс, аберація та ін.) та методами їх корекції;

в) ознайомлення з будовою та граничними можливостями головних астрономічних інструментів: телескопів, та спектральних приладів

г) оволодіння сучасним станом знань про тіла Сонячної системи;

д) знайомство з основами знань про будову зір та зоряних систем та Всесвіту в цілому.

1.3. Кількість кредитів: 3

1.4. Загальна кількість годин: 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
1-й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	год.
Індивідуальні завдання	
16 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

- а) Знати коротку історію розвитку уявлень про Всесвіт;
- б) Знати системи астрономічних координат та основи відліку часу в астрономії;
- в) Знати закони руху тіл Сонячної системи;
- г) Знати головні риси будови різних класів тіл Сонячної системи;
- д) Знати основи сучасних уявлень про будову зір та зоряних систем;
- д) Вміти читати та розуміти наукову літературу з астрономії;
- е) Вміти критично осмислювати повідомлення ЗМІ, щодо астрономічних об'єктів;
- е) Вміти провадити прості астрономічні спостереження рідати астрономічні задачі, що стосуються визначення часу, орієнтації та видимості світил;
- з) Вміти орієнтуватися серед астрономічної інформації, аналізувати факти, що наводяться в наукових джерелах і засобах масової інформації;

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. *Небесні тіла їх видимі та справжні рухи, розміри та відстані*

Тема 1. Астрономія, її предмет, завдання та практичне значення.

Зміст: Коротка історія розвитку астрономії з найдавніших часів з особливою увагою до практичного и теоретичного значення астрономії.

Тема 2. Загальні відомості зі сферичної астрономії.

Зміст: Поняття про небесну сферу, системи астрономічних координат та відлік часу в астрономії.

Тема 3. Видимі та дійсні рухи небесних тіл.

Зміст: Схід та захід світил, видимий та дійсний рух планет, закони Кеплера

Тема 4. Визначення розмірів, форми небесних тіл, та відстані до них.

Зміст: Поняття геометричного паралаксу (добового та річного) та його використання для визначення відстаней до небесних тіл.

Тема 5. Рухи Землі.

Зміст: Добовий, річний, прецесійно-нутаційний рух Землі та його вплив на координати небесних тіл.

Тема 6. Рухи Місяця, затемнення

Зміст: Обертний та орбітальний рух Місяця, рухи перигею та лінії вузлів орбіти Місяця. Лібрація Місяця, Сонячні та місячні затемнення.

Розділ 2. *Фізична природа та еволюція небесних тіл та Всесвіту.*

Тема 7. Основи астрофізики.

Зміст: Канали отримання інформації про фізичну природу небесних тіл: електромагнітні хвилі, елементарні частки, позаземна речовина, гравітаційні хвилі.

Тема 8 Астрофізичні прилади та методи спостережень.

Зміст: Будова, принцип дії та обмеження астрономічних приладів. Дифракція, аберації та вплив земної атмосфери на астрономічні зображення

Тема 9 Сонце.

Зміст: Будова Сонця, джерела його енергії, походження та майбутня доля Сонця та Сонячної системи.

Тема 10 Сонячна Система.

Зміст: Будова Сонячної системи. Великі та карликові планети. Планети земної групи та гіганти. Астероїди та тіла паса Койпера. Комети та хмари Оорта. Походження та еволюція Сонячної системи

Тема 11 Зірки та туманності.

Зміст: Головні спостережні характеристики зірок та зв'язок між ними. Походження та еволюція зірок та туманностей.

Тема 12 Зоряні системи, походження та еволюція Всесвіту

Зміст Наша Галактика та інші галактики. Будова Всесвіту в цілому. Великий вибух та еволюція Всесвіту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	Лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1													
Тема 1.	3	2	-	-	-	4							
Тема 2.	10	4	-	-	-	4							
Тема 3	10	4	2	-	-	4							
Тема 4	10	4	2	-	-	4							
Тема 5	8	4	2	-	-	2							
Тема 6	8	4	2	-	-	4							
Разом за розд. 1	46	20	8	-	-	22							
Розділ 2													
Тема 7	4	2	-	-	-	4							
Тема 8	10	4	2	-	-	4							
Тема 9	7	2	2	-	-	3							
Тема 10	7	2	2	-	-	3							
Тема 11	7	2	2	-	-	3							
Тема 12	5	2	-	-	-	3							
Разом за розд. 2	44	12	8	-	-	20							
Усього годин	90	32	16	-	-	42							

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сузір'я, зодіак, координатні системи, видимий рух світил, обрахунок часу, календар.	2
2	Конфігурації планет, Синодичний та сидеричний періоди, закони Кеплера, збурений рух, визначення мас.	2
3	Визначення відстаней методом триангуляції, добовий та річний паралакс, аберация, будова Сонячної Системи.	2
4	Зміна пор року, обертовий рух Землі, прецесійний та нутаційний рух, рух полюсів, вікове уповільнення.	2
5	Орбіта Місяця та її зміна в часі, фази Місяця, періоди обертання, лібрації, покриття світил, затемнення, сарос.	2
6	Будова Сонця: фотосфера, хромосфера та корона. Дже-рела енергії Сонця та механізми передачі енергії з надр.	2
7	Планети Сонячної системи, рух та фізичні властивості. Малі тела сонячної системи. Пил та газ. Магнітне поле.	2
8	Головні спостережні характеристики зірок, зв'язок між спектром та світністю. Еволюція зірок. Кінцеві стадії.	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Р
1	Схід та захід світил, добовий рух Сонця на різних широтах, зв'язок сонячного та зоряного часу, рефракція,	4	
2	Системи світу Птолемея, Тихо Браге та Коперніка, закони Кеплера та їх зв'язок з законами збереження фізики.	4	
3	Одиниці відстаней в астрономії, історичний нарис того, як було виміряно розміри Всесвіту.	4	
4	Зміна координат зірок внаслідок прецесії та нутації, редукції позиційних астрономічних спостережень. Епоха.	4	
5	Зв'язок між синодичним, сидеричним, драконічним та аномалістичним періодом руху. Розрахунок затемнень	4	
6	Джерела астрофізичної інформації: електромагнітне випромінювання, потоки елементарних часток, веземна речовина, гравітаційне поле та хвилі.	4	
7	Телескопи-рефрактори та рефлектори, їх системи, монтування телескопів, граничні можливості. Спектроскопи.	4	
8	Визначення температури, щільності та хімічного складу Сонця. Відкриття гелію. Сонячні плями та спалахи.	4	
9	Планети земної групи та газові гіганти. Пас астероїдів. Астероїдна небезпека. Комети, та їх фізична природа.	4	
10	Спектральна класифікація зірок та її фізичний сенс. Подвійні зорі та визначення мас зірок. Нові та Наднові.	3	
11	Еволюція зірок та зоряних систем. Свідоцтва розширення Всесвіту. Реліктове випромінювання. Темна енергія та темна матерія. Концепція Мультивсесвіту.	3	
	Разом	42	

6. Індивідуальні завдання

30 задач зі збірника задач з загальної астрономії кожному студенту

7. Методи контролю

Поточне тестування на лекціях, перевірка індивідуальних завдань, екзамен.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота												Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1						Розділ 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

1. Курс загальної астрономії. С.М.Андрієвський, І.А.Климишин. Одеса. Астропринт, 2010. 475 с.
2. Сборник задач и практических упражнений по астрономии. Б.А. Воронцов-Вельяминов. М.: Наука, ГФМЛ, 1974, 272 стр с прил.

Допоміжна література

1. Астрономія. І.А.Климишин та інш. Одеса, Астропринт, 2012, 352 с.
2. Астрономічний енциклопедичний словник // за заг. ред. І.А. Климишина та А.О. Корсунь. – Львів, 2003. – 548 с.
3. Бакулин, Кононович, Мороз Курс общей астрономии (любое издание)

Інформаційні ресурси

1. www.astronet.ru
2. apod.nasa.gov
3. Електронна бібліотека НДІ астрономії ХНУ імені В.Н. Каразіна.
4. Вікіпедія – електронна бібліотека.